

UOT 94(479.24); UOT 94

GÜNEL YUSİFOVA

Bakı Dövlət Universitetinin doktorantı

ORCID: 0009-0004-5226-0514

gu_nel@yahoo.com

ASIYA ÖLKƏLƏRİ İLƏ AZƏRBAYCAN SSR ARASINDA İNCƏSƏNƏT ƏLAQƏLƏRİ

DOI: <https://doi.org/10.36719/2708-065X/113/160-165>

1970-1980-ci illərdə beynəlxalq münasibətlər tarixində mədəni diplomatiyanın xüsusi çəkisinin artdığı bir mərhələ kimi xarakterizə olunur. Soyuq müharibə şəraitində ölkələr siyasi və ideoloji maraqlarını hərbi və iqtisadi əlaqələrlə deyil, mədəni əməkdaşlıqlar vasitəsilə də genişləndirməyə çalışırdılar. Buna görə də Asiya ölkələri Hindistan, İran, Pakistan, Əfqanıstan ilə Azərbaycan SSR arasında formalaşan mədəni əlaqələr beynəlxalq münasibətlər sisteminin tərkib hissəsi kimi xüsusi əhəmiyyət kəsb edirdi. Azərbaycan SSR müstəqil xarici siyasət yürütmək imkanına malik olmasa da, SSRİ-nin tərkibində olan bir respublika kimi beynəlxalq mədəni proseslərdə iştirak edirdi. SSRİ-nin Asiya ölkələrinə yönəlmiş xarici siyasət strategiyasında milli respublikaların tarixi, dini və mədəni xüsusiyyətlərindən istifadə olunurdu. Şərq sivilizasiyası ilə bağlılığı, islam mədəni mühiti ilə yaxınlığı və ortaq tarixi irs amili Azərbaycan SSR-ni bu siyasətdə əsas iştirakçıya çevirirdi. Azərbaycan SSR bir növ körpü rolunu oynayaraq SSRİ ilə Asiya ölkələri arasında qarşılıqlı anlaşılanın formalaşmasına töhfə verirdi. Beləliklə, bu münasibətlər yalnız humanitar xarakter daşımır, eyni zamanda beynəlxalq münasibətlərdə siyasi-strateji məqsədlərə xidmət edirdi. Aparılan araşdırma göstərir ki, Asiya ölkələri ilə Azərbaycan SSR arasında mövcud olmuş mədəni əlaqələr, əməkdaşlıqlar bu ölkələr arasındakı münasibətlərin dayanıqlı və daha uzun illər ərzində mövcud olmasında həlledici rol oynamışdır. Bu baxımdan 1970-1980-ci illərin mədəni əlaqələri beynəlxalq münasibətlər sisteminə funksional və uzunmüddətli təsir gücünə malik olmuşdur.

Açar sözlər: mədəni diplomatiya, Hindistan, ədəbi görüşlər, beynəlxalq əlaqələr, Azərbaycan SSR, teatr.

Giriş: Dünya sisteminə maddi həyatın qlobalaşması ilə yanaşı xalqlar arasında mənəvi əlaqələr güclənərək insanlar arasında qarşılıqlı münasibətlərin əsas vasitələrindən birinə çevrilir. Mədəni münasibətlər beynəlxalq münasibətlər sisteminin əsas tərkib hissəsidir. Buraya ədəbiyyat, idman, turizm, incəsənətin müxtəlif sahələri, kütləvi informasiya vasitələri və başqa sahələr üzrə beynəlxalq əməkdaşlıq və mübadilə prosesləri daxildir. Hər bir ölkənin xarici siyasətində müəyyən etdiyi strategiyayı həyata keçirməkdə mədəni əlaqələrin bu formaları mühüm rol oynayır. Azərbaycanın strateji baxımdan mühüm ərazidə yerləşməsi, eləcə də milli mədəniyyətimizin zənginliyi həm Şərq, həm Qərb ölkələrinin diqqətini çəkmişdir. Eləcə də şərq xalqlarının mədəni irsi Azərbaycanda maraqla qarşılanırdı. Mədəniyyət xalqların ünsiyyət əlaqəsi kimi ümumi inkişaf üçün geniş imkanlara malikdir. Mədəni əməkdaşlıqlar xalqları bir-birinə daha da yaxınlaşdıraraq bəşəriyyətin tərəqqisinə, dünya mədəniyyətlərinin zənginləşməsinə səbəb olur. Fərqli ölkələrə xas olan mədəniyyətlər belə həmişə qarşılıqlı təsir şəraitində formalaşmış, digər mədəniyyətlərin təsiri ilə daha da inkişaf etmişdir. Belə mübadilələr ayrı-ayrı xalqların, cəmiyyətlərin inkişafına real zəmin yaratmışdır. Mədəni əməkdaşlığın inkişafı siyasi gərginliyin azalması və dövlətlər arasında stabil münasibətlərin qurulması nəticəsində baş verir. Yeni mədəniyyətlə sülh arasında ayrılmaz bir əlaqənin olduğu açıq şəkildə göstərilir. XX əsrin II yarısından başlayaraq mədəni əlaqələr müharibələrdən, ayrı-ayrı ölkələrin müstəmləkəçilik siyasətindən kənar inkişaf edərək ümumbəşəri xarakter almışdır. Xalqların müasir mədəni əlaqələri bütövlükdə beynəlxalq münasibətlərin yaxşılaşması nəticəsində mümkün olub, öz növbəsində onların daha da tərəqqisinə, nəticə etibarilə bütün dünyada sülh və əmin-amanlığın təmin olunmasına həlledici pay gətirir [7, s.3].

XX əsrdə baş verən Dünya müharibələri, xüsusilə II Dünya müharibəsi bir çox dövlətlərin mədəniyyətlərinə ciddi zərbələr vurmuş, onların beynəlxalq mədəni münasibətlərinin inkişafını məhdud-

laşdırmışdı. Müharibədən sonrakı dövrdə dünya dövlətlərinin SSRİ və ona daxil olan xalqlara maraq nəzərə cəpəcəq dərəcədə artmış və SSRİ ilə mədəni əlaqələr qurmaq üçün xüsusi cəmiyyətlər yaratmışdılar. II Dünya müharibəsindən sonra ABŞ və müttəfiqləri kommunizm ideyalarının yayılmasının qarşısını almaq üçün sosialist ölkələrinə qarşı sədd çəkərək onlara qarşı psixoloji müharibələr aparmışlar. Bu “Soyuq müharibə” dövrünə təsadüf edib, nəticədə Şərqi və Qərbi ölkələri arasında mədəni və sosial əlaqələr kəskin şəkildə azalmışdı. Lakin bu mübarizəni uzun müddət aparmaq mümkün deyildi. Sosialist və kapitalist ölkələri arasında münasibətlər yenidən normallaşaraq yeni əlaqələrlə tədricən genişlənməyə başlamışdır.

Beynəlxalq münasibətlər sistemində bu dövrdə Azərbaycanın 150-dən çox ölkə ilə mədəni əlaqələri qurulmağa başlamışdı. Əlbəttə bu əlaqələrin qurulmasında Azərbaycan xalqının tarixi keçmişi, adət-ənənələri, mədəni dəyərləri vacib rol oynamış, digər xalqlarla beynəlxalq miqyasda əməkdaşlığının genişlənməsinə töhfə vermişdir. Beynəlxalq miqyasda əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsində, eləcə də mədəni mübadilələrin həyata keçirilməsində bir sıra qurumlar, ictimai təşkilatlar fəal rol oynamış, onlardan Xarici İşlər Nazirliyi, Mədəniyyət Nazirliyi, “Vətən Cəmiyyəti”, bir sıra xarici ölkələrlə, eləcə də Hindistan, İran, Əfqanıstan, Pakistan ilə mədəni əlaqələri inkişaf etdirmək üçün yaradılan Xarici Ölkələrlə Dostluq və Əməkdaşlıq Cəmiyyətləri və digərlərinin fəaliyyətini qeyd etmək lazımdır. Beynəlxalq münasibətlərdə mədəni əməkdaşlığı inkişaf etdirmək üçün müxtəlif üsullardan istifadə edilmişdir. Bunlara misal olaraq müxtəlif mədəniyyət günlərinin keçirilməsi, ədəbi əməkdaşlıqların qurulması, teatr və musiqi sahəsində qastrol səfərlərin olması, kinematografiya, rəssamlıq və digər sahələrdə əlaqələrin qurulması bu ölkələrlə mədəni əlaqələrin inkişafını əyani sübut edir.

XX əsrin 70-80-ci illəri Hindistan, İran, Pakistan, Əfqanıstan ilə Azərbaycan SSR-nin mədəni əlaqələrinin inkişafında özünəməxsus yer tutmuşdur. Asiya ölkələri ilə Azərbaycan SSR arasında beynəlxalq mədəni əlaqələr sistemində ilk növbədə incəsənətin rolunu müəyyən edəcəyik. Qeyd olunan dövlətlərin müxtəlif janr və sahələrində çalışan mədəniyyət xadimləri Azərbaycana gəlmiş, eləcə də Azərbaycan mədəniyyətinin yüzlərlə, minlərlə nümayəndəsi, onlarla bədii yaradıcı kollektivləri, aktyor qrupları xaricdə olmuşdur [6, s.167].

Teatr sahəsində qurulan qarşılıqlı əlaqə. İncəsənətin müxtəlif sahələrindən olan mədəniyyət nümayəndələri və yaradıcı heyətin mübadiləsi, müxtəlif şair, yazıçıların yaradıcılığından olan əsərlərin qarşılıqlı nəşr etdirilməsi və təbliği ilə bağlı tədbirlər keçirilirdi. Beynəlxalq əməkdaşlıq çərçivəsində mədəniyyət günləri, festival və sərgilər keçirilmiş, dram və musiqi kollektivləri arasında yaradıcı əlaqələr qurulmuş, jurnalistlərin qarşılıqlı səfərləri həyata keçirilmiş, kino filmlərin, radio və televiziya verilişlərinin mübadiləsi təşkil edilmişdir. İlk zamanlar əlaqələr zəif olsa da, zamanla inkişaf etməyə başlamışdır. İncəsənətin bir növü olan teatr xalqlar arasında əlaqələrin qurulmasında vasitəçi rolunu oynayır. Teatr incəsənətin bir növüdür ki, o dil və mənsubiyyətindən asılı olmayaraq bütün dünya xalqlarını öz əhatəsində ala bilər [6, s.183]. Yəni teatr tamaşaları hər kəs tərəfdən anlaşılır. Hər bir ölkə öz milli əsərləri ilə yanaşı dünyaca məşhur olan digər əsərləri də öz səhnələrində canlandırır bilirlər. Bu beynəlxalq mədəni əlaqələrin formalaşmasında mühüm üsullardan biri kimi teatr sənətində xarici repertuardan istifadə olunması mühüm rol oynamışdır. 1974-cü ildə Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının SSRİ xalq artisti Qəmər Almaszadənin rəhbərlik etdiyi teatr qrupası Hindistana qastrol səfərdə olmuş, geniş proqramla çıxış edən həmyerlilərimiz həm yerli, həm xarici bəstəkarların yaradıcılığından, eləcə də xoreoqrafik miniaturələr, müxtəlif baletlərdən parçalar istifadə edərək iştirak etmişdilər. Hind mədəniyyəti, incəsənətini, xüsusilə də, kino və musiqisinə böyük marağı olan Azərbaycan vətəndaşları Hindistanın məşhur sənətkarları ilə- aktyor və rejissor Caşvant Thaker, müğənnilər Puşna Upender Trivedi, Lakhaç Bran Qindiv, Priça Devi, Hafiz Əhmədcan, musiqiçilər Lətif Əhməd, Mahmud Mirzə Səbri xan və digərləri ilə görüşlərə tükənməz şəkildə can atırdılar [4, s.22].

Bu ölkələrdə Azərbaycanın bir sıra əsərləri teatr səhnələrində göstərilmişdi. Bunlara misal olaraq, Mirzə Fətəli Axundovun “Müsyö Jordan və Dərviş Məstəli şah”, “Molla İbrahim Xəlil kimyagər” əsərləri, “Qaynana” komediyasını göstərmək olar. İranda da Azərbaycanın görkəmli dramaturqu M.F. Axundovun “Hacı Qara” (1971) əsəri, Ü.Hacıbəyovun “Arşın mal alan” operattası göstərilmişdir. Hindistanda isə Səməd Vurğunun “Vaqif” pyesi böyük rəğbətlə tamaşaçılar tərəfindən qarşılanmışdır. Hind yazıçısı Rabindranat Taqorun “Çitraxandra” əsəri əsasında Niyazi dünya şöhrətli “Çitra” baletini yaratmışdı. Bu fəaliyyətinə görə Niyazi “Cəvahirəl Nehru” mükafatına layiq görülmüşdür.

Qastrol səfərlərinin həyata keçirilməsi. Mədəni əlaqələrin inkişafından danışarkən, ölkələrin mədəniyyət nümayəndələrinin qastrol səfərləri keçirilən beynəlxalq tədbirlərdə iştirak edilməsindən də danışmaq olar. 70-80-ci illərdə bu tədbirlər daha çox olmuşdur. 70-ci illərin əvvəllərində Azərbaycanın bir sıra incəsənət nümayəndələri Elmira Rəhimova, İslam Rzayev, Əhsən Dadaşov, Həbil Əliyev, Şəfiqə Eyvazova, “Qaya” qrupu Hindistanda səhnə almışdılar. Tərzən Ramiz Quliyev Əfqanıstanda, Həbil Əliyev isə öz əsrarəngiz ifaları Əfqanıstan, İran və başqa ölkələrdə sevilirdi. İranda baş tutan mühüm konsertlərdən biri Müslüm Maqomayevin 1971-cildə baş tutan konserti idi. Qastrol səfərləri 1975-ci ildə də davam etmişdir. Nəzakət Məmmədova, Afaq Məlikova, Arif Babayev, Qorxmaz Qurbanov və digərləri Əfqanıstanın Kabil şəhərində 20000 tamaşaçı tutan stadionunda konsert vermişdilər. Ölkəmizin incəsənət nümayəndələri ümumilikdə 10 gün olduqları Əfqanıstanda 12 konsert vermişdilər. 1976-cı ildə Azərbaycanın dünya şöhrətli bəstəkarı Üzeyir Hacıbəyovun 90 illik yubileyi Hindistanın bir sıra şəhərlərində Bombay, Kəlküt, Mədrəsdə qeyd olunmuşdur. Bu tədbirdə çıxış edən Azər Rzayev öz çıxışında demişdir: “Böyük Üzeyir Hacıbəyovun yaradıcılığına həsr olunmuş yubiley gecələri əsl musiqi və xalqlar dostluğu bayramına çevrilmişdir. Hind dostlar Azərbaycan peşəkar musiqisinin banisinə hörmətlərini izhar etməklə Azərbaycan bəstəkarlıq məktəbinin müvəffəqiyyətlərinə və beynəlxalq aləmdəki nailiyyətlərinə sevinclərini bildirirdilər [1, s. 87-88]. 1976-cı ildə Azərbaycan musiqiçilərinin (Z.Xanlarova, Fidan qasımova, İslam Rzayev, Elmira Rəhimova) İrana musiqi səfərləri olmuş, verilən konsertlər uzun müddət İran mətbuatında canlandırılmışdı. Digər mədəni əlaqələrlə yanaşı, musiqi ilə bağlı əlaqələr İran inqilabı dövründə zəifləmişdi. Lakin inqilabdan sonra bu əlaqələr yenidən bərpa olunmağa başladı. Buna misal olaraq Azərbaycan incəsənət xadimlərinin İranda baş tutan Azərbaycan mədəniyyət günlərində iştirak etmələrini göstərmək olar.

1977-ci ildə Azərbaycan SSR xalq artisti, pianoçu Tamilla Mahmudova elmi və mədəni əməkdaşlıq proqramı çərçivəsində Kabildə səfərdə olmuş. Sənətçimiz Kabildə çıxış edərkən dünya şöhrətli Çaykovski, Şopen, Debüssinin əsərlərinə, eləcə də F.Əmirov, Q.Qarayev, Ü.Hacıbəyovun bəstələrini məharətlə ifa etmişdir. 1978-ci ildə yenidən incəsənət nümayəndələri Əfqanıstanda 22 konsert vermişdir. Zeynəb Xanlarova, Afaq Məlikova, İslam Rzayev “sülh elçiləri” kimi Əfqanıstanda hörmətlə qarşılanmışdılar. Bu konsertlərdə SSRİ və Əfqanıstan siyasət nümayəndələri də iştirak etmişdilər. SSRİ tərəfdən SSRİ Ət Süd Sənayesinin naziri S.F.Antonov, eləcə də Əfqanıstandakı rus səfiri Puzanov, Əfqanıstan tərəfdən isə dövlət başçısı, İnqilab Şurasının sədri Bəbrək Karmel də iştirak etmişdilər. 1980-ci ildə Hindistanda keçirilən beynəlxalq kukla teatrı festivalında Abdulla Şaiq adına Azərbaycan Dövlət Kukla teatrının üzvləri Ü.Hacıbəyovun “Məşədi İbad” və X.Əlibəylinin “Çunquş” əsərləri ilə çıxış etmişdilər. 1982-ci ildə Hindistanın Dehli, Bombay, Kəlküttə, Aqra və başqa şəhərlərində Azərbaycan rəqqaslarının çıxışı olmuşdur. 1983-cü ildə Əfqanıstanda və Pakistanda Azərbaycan nümayəndələrinin böyük konserti olmuşdur. Əfqanıstana gedən heyətdə Nisə Qasımova, Teymur Mustafayev, Pakistana isə Rəşid Behbudovun rəhbərlik etdiyi Mahnı Teatrı getmişdir. Onlar Pakistanın bir sıra şəhərlərində İslamabad, Lahor, Karaci və Feysəlabadda konsert vermişdilər. Bu konsertlərə ölkənin siyasi xadimləri və prezident də gəlmişdir.

Mədəni əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsində ədəbiyyat günləri, müxtəlif festivalların keçirilməsi, dekada və həftələrin həyata keçirilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb etmişdir. Bunlara misal olaraq Azərbaycan və Əfqan yazıçılarının 1982-ci ildə birgə keçirdiyi “Əfqan ədəbiyyatı günləri”-ni göstərmək olar. Azərbaycanda Nizaminin 850 illik, Nəsiminin 600 illik, Füzulinin 400 illik, Vəqifin 250 illik, M.F.Axundovun 150 illik, Cəlil Məmmədquluzadənin 100 illik yubileylərində İranın görkəmli yazıçı və şairlərinin iştirakı, eyni zamanda qonşu ölkədə Əbdürrəhman Caminin 500 illik və Seyid Nəfisinin 100 illik yubileylərində Azərbaycan nümayəndələrinin iştirakı Azərbaycan-İran ədəbi əlaqələrinin möhkəmlənməsinə dəlalət edir [3, s. 93].

Asiya ölkələri ilə Azərbaycan SSR arasında beynəlxalq mədəni əlaqələrin inkişafında kino da xüsusi yer tutur. Belə ki, müxtəlif ölkələrin kinofestivalları keçirilirdi və bunlar içərisində bu ölkələrin də kinolarının nümayişi keçirilirdi. 1971-ci ildə Bakıda və Sumqayıtda İran filmləri həftəsi keçirildi. Bununla əlaqədar İranın Mədəniyyət nazirinin nümayəndəsi Tehran şəhəri kinoteatrları sindikatının direktoru, Birinci Beynəlxalq Tehran kinofestivalının Baş katibi A.A.Aştiani Azərbaycanda bir sıra görüşlərdə iştirak edib [3, s.103]. Kino festivalları keçirilirdi ki, onlardan 1974-cü ildə Bakıda keçirilən İran kino filmləri, 1984-cü ildə Hindistan kinofilmləri həftəsini qeyd etmək olar. 70-80-ci illərə aid

bəzi İran filmləri “Tarla bülbülü”, “Mazandaran pələngi”, “Avropalı gəlin” Azərbaycan dilində mavi ekranlarda göstərilmişdi. Eləcə də Azərbaycan filmləri İran tamaşaçıları tərəfindən maraqla izlənirdi. Bu əlaqələr sonrakı illərdə də davam etdi. Hindistanın Trivandrum şəhərində 1988-ci ildə beynəlxalq kino festivalı günü keçirilmişdi ki, burada Azərbaycan kino rejissorlarının filmləri göstərilmişdi. Nümayiş olunan filmlər arasında Bakı eyvanları, Başqa bir həyat filmlərini misal göstərmək olar. 1989-cu ildə “Azərbaycanfilm” kinostudiyası ilə “Y.S. Aqrofarma LTD” birgə “AZİNDƏ” müəssisəni qurdular [2, s.88]. Bu müəssisə fəaliyyəti dövründə Hindistana filmlər göndərir, eləcə də oranın yerli filmlərini alaraq Azərbaycana göndərirdi.

XX əsrin 70-ci illərində rəssamlar arasında əlaqələrin yeni mərhələsi başlamışdı. Azərbaycan rəssamlarının əsərləri bu ölkələrdə nümayiş edilmişdi. Bu əlaqələrin yeni inkişaf mərhələsinə qədəm qoyması nəticəsində qarşılıqlı saziş və müqavilələr imzalanıb, çoxsaylı əməkdaşlıqlar edilmişdi. Əfqanıstanda keçirilən Azərbaycan günləri tərkibində görkəmli rəssamların əsərləri də paylaşılmışdı. Əfqanıstanla yanaşı, Hindistanda da festivallar keçirilmiş, burada Azərbaycan SSR rəssamı K.Əliyevin xalçaları göstərilmişdi. Hindistan rəssamlarının əsərləri Azərbaycanda keçirilən sərgilərdə nümayiş etdirilmişdi. Azərbaycan rəssamı Ç.Fərzəliyevin 20 əsəri nümayiş olundu bu əsərlər Hindistana həsr olunmuşdu. Azərbaycanın görkəmli rəssamı Mikayıl Abdullayevin Hindistana dəfələrlə səfəri olmuşdur. Belə səfərlərdən biri 1970-ci ildə baş tutmuşdur. Belə səfər zamanı o, yeni əsərini “Hindistanla ikinci görüşü” təqdim etmiş, bu naturanı Hindistanın gözəl təbiətinə, əhalinin həyatına həsr etmişdir. Bundan başqa Abdullayevin “İndira Qandinin portreti” əsərini baş nazir İndira Qandiyə təqdim edilmiş və Qandi onu Cəvahirilər Nehru beynəlxalq mükafatı ilə təltif etmişdir. Dəfələrlə onun sərgisi olmuşdur. Azərbaycanlı rəssamlarla yanaşı hind rəssamları da Azərbaycana qonaq gəlmişdir. Buna misal olaraq M.S.Hüseyn, Qulam Şeyx, Ramacandrani göstərmək olar. Onların Azərbaycanda sərgiləri olmuşdur. Hindistana səfər edən rəssamlar içərisində Tahir Salahov, Toğrul Nərimanbəyov, Elbəy Rzaquliyev, Asəf Cəfərovun adını da qeyd etmək lazımdır. Onlar Hindistanla bir sıra rəsm əsərləri yaratmışdılar.

1970-1980-ci illərdə ölkələr arasında baş tutan mədəniyyət və dostluq günləri, ongünlüklər beynəlxalq əlaqələrin möhkəmlənməsində böyük rol oynayıb. Hindistanda 1983-cü ildə SSRİ günləri keçirilmiş, 1986-cı ildə Azərbaycanda əfqan mədəniyyət günləri keçirilməsi bu iki xalq arasında olan münasibətləri daha da dərinləşdirmişdi. Növbəti ildə Əfqanıstanda Azərbaycan mədəniyyət günlərinin keçirilməsi beynəlxalq əlaqələrin inkişafında xüsusi hadisə oldu. 1988-ci ildə Azərbaycanda İran mədəniyyət günlərinin keçirilməsi, 1989-cu ildə isə İranda keçirilən SSRİ-İran mədəniyyət günləri məhz Azərbaycan SSR-nin bu ölkə ilə qurduğu dostluq münasibətlərinin səyi nəticəsində baş tutmuşdur. Yəni bir məsələni qeyd etmək lazımdır ki, xarici ölkələrdə keçirilən mədəniyyət günlərinin çoxu Azərbaycan mədəniyyəti və incəsənətinin nümunəsində baş tuturdu. 1980-ci illərdə dünyada keçirilən mədəniyyət günlərində yüzlərlə Azərbaycan incəsənət nümayəndələri iştirak etmiş, konsertlər vermişdilər.

Mədəni mübadilənin inkişafında bəstəkarların fəaliyyəti də mühüm rol oynamışdır. Həmkarlar bir-birinə xarici səfərlər edərək sənət mübadiləsi aparmışdılar. Yeni fikirlərin, ideyaların formalaşmasında bir-birinə böyük fayda vermişdilər. İlk olaraq, bu fəaliyyətdə biz Fikrət Əmirovun adını qeyd edə bilərik. O, İrana səfər etmiş və İranın xalq musiqisi ilə yaxından tanış olmuş, eləcə də üzərində işlədiyi əsəri üçün məlumat və materiallar toplamışdı. Bu səfəri zamanı o, İrana həsr etdiyi yeni əsərini “Gülüstən-bayatı Şiraz”-ı təqdim etmişdir. Digər görkəmli incəsənət nümayəndəmiz olan Niyazi hind xalqının həyatını tərənnüm edən “Çitra” baletini yazmışdı. Bu baleti o, məşhur hind yazarı Rabindranat Taqorun “Çitraxandra” əsərindən təsirlənərək ərsəyə gətirmişdir. Niyazi bu fəaliyyətinə görə beynəlxalq mükafat hesab edilən Cəvahirilər Nehru mükafatına layiq görülmüşdü. Azərbaycan musiqi xadimlərinin səfərləri ilə yanaşı, bu dövlətlərin gənc kadrları da Azərbaycan musiqi mədəniyyəti ilə tanış olmaq və azərbaycanlı mütəxəssislərin təcrübəsindən faydalanmaq üçün Azərbaycana səfər etmişdilər. Onlardan hind bəstəkarı Vinulas Şirəli, Antser Lobonu, əfqan musiqiçisi Əsmətulla Ansarini, hind rəqqası Rani Karnaani misal göstərmək olar.

Nəticə. XX əsrin 70-80-ci illərində Asiya ölkələri ilə Azərbaycan SSR arasında qurulan əlaqələr içərisində mədəni əlaqələrin, əməkdaşlıqların əvvəlki illərlə müqayisədə yüksələn inkişaf üzrə getdiyini tədqiqat zamanı görmək mümkündür. Bu dövrdə qurulan incəsənət əlaqələri hər bir ölkə üçün yeni

inkişaf pəncərələri açaraq həm daxili mədəniyyətin perspektivini artırdı, həm də ölkələrin beynəlxalq aləmdə tanınmasına kömək etdi. Bu əməkdaşlıqların qarşılıqlı təsiri nəticəsində incəsənət nümayəndələrinin bir-birilə sənət mübadiləsi aparması onların daha da böyük təcrübələr qazanmasına, eləcə də incəsənətin bu sahələrinin daha da inkişaf etməsinə səbəb olmuşdur. Azərbaycan SSR-in mədəni irsi İran, Pakistan, Əfqanıstan, Hindistanda tanındılması və bu ölkələrin mədəniyyətinin ölkəmizdə tanındılması mədəni dialoqun yaranmasında mühüm rol oynamışdır. Nəticədə XX əsrin 70-80-ci illərinin mədəni əməkdaşlıqları Azərbaycan SSR-in beynəlxalq aləmdə mədəni integrasiyasının əsas hissəsi kimi göstərilə bilər.

ƏDƏBİYYAT

1. Hacıyev H. Dostluq və əməkdaşlıq telləri. Bakı, Azərnəşr, 1985, s.112.
2. Гасымлы, М.Дж. Азербайджан в международных культурных связях (1946-1990 гг.). Тбилиси, изд. Артанучи, 2005, с.300.
3. Qəniyev H. Q. SSRİ-İran iqtisadi və mədəni əlaqələrində Azərbaycanın iştirakı. Bakı. Mütərcim, 2017, 152 s.
4. Manafova, M.C. Azərbaycanın Şərqi Asiya ölkələri ilə mədəni əlaqələri. Bakı, Sabah, 2008, s.36.
5. Manafova M.C., Əfəndiyeva N.T. Beynəlxalq mədəni əlaqələr. Bakı: Sabah nəşriyyatı, 2008, s. 660.
6. Sayadov S. XX əsr: Azərbaycan və dünya. Bakı, Elm, 2006, s.186.
7. Vəkilov C.M. Azərbaycan Respublikası və İran 40-cı illər. Bakı, Elm, 1991, s.136.

ГЮНЕЛЬ ЮСИФОВА

Бакинский государственный университет

ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ СВЯЗИ МЕЖДУ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ССР СТРАНАМИ АЗИИ

1970-1980-е годы характеризуются в истории международных отношений как этап возрастания роли культурной дипломатии. В условиях холодной войны государства стремились расширять свои политические и идеологические интересы не только посредством военных и экономических инструментов, но и через культурное сотрудничество. В этом контексте культурные связи, сформировавшиеся между странами Азии Иран, Пакистан, Индия, Афганистан и Азербайджанская ССР, приобретали особое значение как составная часть системы международных отношений.

Хотя Азербайджанская ССР не обладала возможностью проводить самостоятельную внешнюю политику, она, будучи союзной республикой в составе СССР, участвовала в международных культурных процессах. В стратегии советской внешней политики, ориентированной на азиатское направление, активно использовались исторические, религиозные и культурные особенности национальных республик. Связь с восточной цивилизацией, близость к исламской культурной среде и общность исторического наследия превращали Азербайджанскую ССР в одного из ключевых участников данной политики.

Выступая своеобразным мостом между СССР и странами Азии, Азербайджанская ССР способствовала формированию взаимопонимания и культурного диалога. Таким образом, данные отношения носили не только гуманитарный характер, но и служили реализации политико-стратегических целей в системе международных отношений. Проведённое исследование показывает, что культурные связи и формы сотрудничества между Азербайджанской ССР и странами Азии сыграли решающую роль в обеспечении устойчивости и долговременности двусторонних отношений. В этом аспекте культурные контакты 1970–1980-х годов обладали функциональным и долгосрочным влиянием в международной системе.

Ключевые слова: культурная дипломатия, Индия, литературные встречи, международные связи, Азербайджанская ССР, театр.

GUNEL YUSIFOVA
Baku State University

**ARTISTIC RELATIONS
BETWEEN THE AZERBAIJAN SSR AND ASIAN COUNTRIES**

The 1970s–1980s are characterized in the history of international relations as a period marked by the growing significance of cultural diplomacy. During the Cold War, states sought to advance their political and ideological interests not only through military and economic instruments but also by expanding cultural cooperation. In this context, the cultural ties formed between the Asian countries Iran, Pakistan, India Afghanistan and the Azerbaijan SSR acquired particular importance as an integral component of the international relations system.

Although the Azerbaijan SSR did not possess the authority to conduct an independent foreign policy, it participated in international cultural processes as a union republic within the USSR. In the Soviet foreign policy strategy directed toward Asia, the historical, religious, and cultural characteristics of the national republics were actively utilized. Its connection to Eastern civilization, proximity to the Islamic cultural sphere, and shared historical heritage positioned the Azerbaijan SSR as a key participant in this policy framework.

Acting as a bridge between the USSR and Asian countries, the Azerbaijan SSR contributed to the development of mutual understanding and cultural dialogue. Thus, these relations were not limited to a humanitarian dimension but also served political and strategic objectives within the broader system of international relations. The research demonstrates that the cultural ties and forms of cooperation established between the Azerbaijan SSR and Asian countries played a decisive role in ensuring the sustainability and long-term continuity of bilateral relations. In this regard, the cultural contacts of the 1970s–1980s exerted a functional and lasting influence within the international system.

Keywords: cultural diplomacy, India, literary meetings, international relations, Azerbaijan SSR, theatre.

Məqalənin redaksiyaya daxil olduğu tarix: 14 mart 2026-cı il.

Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 21 may 2026-cı il.

Rəyçilər: t.ü.f.d. İqbal Ağayev, t.e.d. İsmayıl Məmmədov.
